

Громадська організація
«Причорноморський центр
досліджень проблем суспільства»

ЗБІРНИК ТЕЗ НАУКОВИХ РОБІТ

учасників міжнародної
науково-практичної конференції

**СОСІАЛЬНІ НАУКИ: НАПРЯМКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ»**

17–18 липня 2020 р.

м. Одеса

УДК 303(477+100)(063)

С90

Суспільні науки: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 17–18 липня 2020 року). – Одеса : ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2020. – 112 с.

Організатори конференції не завжди поділяють думки учасників. У збірнику максимально точно відображається орфографія та пунктуація, запропонована учасниками.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

УДК 303(477+100)(063)

© Автори тез, 2020

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

МІСЦЕВИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ КОГО СКЛАДУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ (XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТЬ)	6
СТАТУС ПОЛЬСЬКОЇ МЕНШИНИ УКРАЇНИ ПОЛОВИНІ 1990-Х РР.	10
СЛУЖБА ЖІНОК В ЛАВАХ АРМІЇ, ПІЛЬСЬКИХ ЗАГОНІВ ТА ДОПОМІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА РАДЯНСЬКИХ ТА РАДЯНСЬКИХ ВИДАННЯХ ПІСЛЯ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	14
І. Л. РОЗВИТОКУ АДВОКАТУРИ В ГАЛИЧИНІ (XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ)	20
В. М. ПЕТРИГУЛЕВИЧ-ЛАВРЕЦЬКИЙ (1913-1988) – БІОГРАФІЙНИЙ ЖИТТЄСПИС РОЗВІДНИКА-НЕЛЕГАЛА ІНТЕРНЕТ-ЖИТТЄСПИС ПАПСТВА	25
О. О. ПОЛЬСЬКА ПРОПАГАНДА В ТАБОРАХ ДЛЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ У ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ (1944-1948 РР.): МЕТОДИ, МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ВПЛИВУ	30
И. М. СОСЛОВЕНСТВО БОЛГАРСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В ПРИХОДАХ «БОЛГАРСКОГО ВОДВОРЕНИЯ» В ССАРАБИИ В НАЧАЛЕ XIX ВЕКА	36
Н. С. СТАНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ВІВЧАРСТВА НА ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ	42

8. Руссев Н.Д. «Формулярные ведомости Измаильского протоиерея Никиты Глизяна за 1820-й год» о церквах, священниках и жителях некоторых болгарских колоний // Человек в истории и культуре: Мемориальный сборник материалов и исследований в память лауреата Государственной премии Украины академика РАЕН, профессора Владимира Никифоровича Станко: Вып. II. – Одесса: СМІЛ, 2012. С. 497-506.
9. Устройство задунайских переселенцев в Бессарабии и деятельность А.П. Юшневского: Сборник документов / Сост. К.П. Крыжановская, Е.М. Руссев. – Кишинев: Госиздат Молдавии, 1957. – 671 с.

Чернікова Н. С.
кандидат історичних наук,
докторант кафедри східноєвропейської історії
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

СТАНОВЛЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ВІВЧАРСТВА НА ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Розведення овець відіграло вагому роль в господарствах населення південноукраїнського регіону, позаяк отримувана продукція у вигляді вовни, овчини, м'яса, сала тощо дозволяла задовольнити побутові потреби. Проте зростання попиту на вовну на внутрішньому та світовому ринках на початку ХІХ ст. обумовили підвищення інтересу з боку підприємливих поміщиків до нової перспективної галузі тваринництва, а саме тонкорунного вівчарства. Симбіоз підприємницького інтересу та державного заохочення сприяв становленню тонкорунного вівчарства як окремої галузі. Граф В.П. Кочубей, очоливши Міністерство внутрішніх справ у 1802 р., розробив основні засади державної протекціоністської

політики щодо розвитку промислового тонкорунного вівчарства [9, с. 353]. За його поданням 12 січня 1804 р. імператор Олександр I затвердив правила надання державних земель в південноукраїнських губерніях поміщикам, які бажали займатися розведенням мериносових овець [5, с. 15-16].

З-поміж приватних осіб, які знаходилися у витоків таврійського тонкорунного вівчарства та означили вектори його розвитку, слід відзначити у першу чергу французів-емігрантів – Вільгельма Рувьє і Рене Осиповича Вассалья, його родича та поплічника. За протекції таврійського губернатора Д.Б. Мертваго (1803-1807) і градоначальника Одеси герцога Дюка де Рішельє пропозиція була схвалена 31 січня 1805 р. на нечуваних для того часу умовах: новатори отримали грошову позику у розмірі 100 тис. руб., понад 30 тис. дес. землі (у тому числі 5 тис. дес. землі у гірській частині Криму і 25 тис. дес. у степових повітах берегової зони), а також корабель у якості трансферу для купівлі овець за кордоном [9, с. 354-355]. У свою чергу, вони зобов'язувалися освоїти у господарському сенсі отримані угіддя, щорічно звітувати про стан справ, сприяти кількісному зростанню отар (до 100 тис. голів) та розповсюдженню мериносових овець серед місцевих заводчиків шляхом продажу за помірними цінами, а також навчати вівчарству до 100 учнів [5, с. 11-16; 10, с. 18]. Рувьє і Вассаль привезли з Іспанії та Саксонії понад 1,5 тисячі кращих мериносових овець електоральної породи. Незважаючи на скептичні, за спогадами самого Вассалья, «міркування і чутки про неможливість їх розведення в Росії», до 1808 р. Рувьє уже мав 4 тис. голів овець 2 і 3 покоління та 4 тис. голів метисів першого покоління з місцевими цигайськими вівцями [9, с. 355-357; 10, с. 17-18].

Перші роки господарювання виявили те «підводне каміння», з яким доводилося мати справу усім без винятку заводчикам принаймні на початковому етапі: недостатня кількість досвідченого персоналу по догляду за чисельними отарами, вибагливість та низка адаптивність мериносів до умов утримання, клімату тощо. Рене Вассалю, який був одним зі спадкоємцем Рувьє по його смерті у 1815 р., зрештою вдалося врятувати ситуацію: за свідченнями

сучасників, нові покоління овець нарешті «зріднилися з місцевим кліматом і краєм» та стали настільки невибагливими в утриманні, як і місцеві вівці. Незважаючи на перманентні втрати через захворювання, загальна кількість овець зросла до 60 тис., що утримувалися на 40 тис. дес. землі [1, с. 155; 8].

У Херсонській губернії справу засновника вівчарства було покладено на О.Міллера, якому за резолюцією від 24 лютого 1805 р. Олександр I також надав понад 12 тис. дес. землі в Одеському повіті за умови розведення мериносових стад до 30 тис. голів (1/3 чистокровних і 2/3 – метисів), грошову безвідсоткову позику у 20 тис. руб. на 15 років (за умови започаткування власної фабрики) та право користування станками на суконній фабриці у Катеринославі тощо [5, с. 19-21; 9, с. 354; 11, с. 224]. Крім того, до 1200 іспанських мериносів уряд долучив також придбаних державним коштом в Австрії у князя Ліхтенштейна. Зі свого боку О. Міллер зобов'язувався за три роки збільшити отару до 30 тис. голів, залишаючи 1/3 при цьому чистокровними, сприяти схрещуванню власних мериносових баранів із вівцями простих порід місцевих заводчиків, протягом трьох років постачати на вимогу держави племінних баранів, навчали вівчарству 30 хлопчиків тощо. Йому вдалося досягти поставленої мети: вже на 1808 р. завод Міллера мав понад 7 тис. мериносів, 25 тис. метисів і 38 тис. ягнят [10, с. 19].

Вдалих досвід Рув'є, Вассалья і Міллера продемонстрував можливість розведення тонкорунних овець на південноукраїнських землях та отримання високих прибутків. Тонкорунне вівчарство поступово набувало популярності серед тих місцевих власників, які володіли величезними земельними ресурсами, що у прямому та переносному сенсі слугували підґрунтям для розвитку даної галузі. У Таврійській губернії багатотисячні отари спадкоємців Рув'є (Вассаль, Потьє і Марі) займали провідне місце у місцевому вівчарстві до 1860-х рр. На 1814-1815 рр. ферми по розведенню мериносових овець вже мали генерал-лейтенант Бороздін (до 5 тис. овець), підполковник Таранов (до 1,5 тис. овець), євпаторійський купець Штігліц (до 1,5 тис. овець) [9, с. 359].

Крім поміщицьких володінь, тонкорунне вівчарство як галузь господарювання набуло значного розвитку у німецьких колоніях менонітів. Появі перших великих вівчарень меноніти завдячують Йоганну Корнісу, родина якого оселилася на таврійських землях поблизу р. Молочної у 1806 р. Набувши певного досвіду та успіхів у розведенні простих овець, у 1824-1825 р. за урядовим дорученням він придбав електоральних мериносів для покращення общинного вівчарства колоністів та заснував власну мериносову вівчарню [3, с. 242; 6, IV, с. 19]. Худоба з овчарень Корніса та його нащадків користувалася значним попитом серед заводчиків Таврії та інших українських регіонів.

Для покращення внутрішнього товарного обігу у 1825 р. були організовані стаціонарні спеціалізовані літні вовняні ярмарки у Катеринославі (Петропавлівська), Харкові, Полтаві. Також у Херсоні, Одесі, Москві створювалися спеціалізовані заклади для миття та сортування вовни з урахуванням її якості [2, с. 27; 7, с. 17].

Безумовно, головна причина швидкого розвитку тонкорунного вівчарства серед місцевих господарів полягала у її прибутковості. Низька собівартість в утриманні (у першу чергу, вигодовуванні овець), значна чисельність отари та високі прибутки від продажу вовни цілком компенсували витрати, насамперед втрати худоби від захворювань. Відомо, що у 1820 р. Рувьє виручив за продаж вовни з 37 тис. овець 112 тис. руб. сріблом [10, с. 21]. Указом від 5 травня 1805 р. надавався дозвіл на експорт мериносової вовни. Позитивну роль в ринковій кон'юктурі відіграв факт призупинення Англією торговельних відносин практично з усією Європою, окрім Росії і Швеції, що сприяло налагодженню торгівлі вовною між Росією та Англією.

Урядова митна політика також була спрямована на підтримку вітчизняного вівчарства. Зокрема, у 1828 р. на імпорт вовни було накладено утричі більше «посилене мито», що відтепер становило 1,50 руб. з пуда. Натомість експортний тариф навпаки, знизився з 0,50 руб. до 0,15 руб., а у 1831 р. його взагалі скасували. Торгівля вовною відтак почала приносити значно більші прибутки власникам овець [7, с. 13; 10, с. 15]. Завдяки про-

тектоністським заходам кількість експортованої вовни зросла за півстоліття у 33 рази [2, с. 27].

Тим не менше, розвиток вівчарства і, відповідно, зростання ринкової пропозиції, вже у 1830-1840-ві рр. спричинило першу хвилю падіння цін на вовну: за двадцятиріччя (з 1820-х р.) вартість мериносової вовни поступально знизилася на 60%. Цей факт певною мірою призупинив неконтрольовану «мериносоманію» у регіоні, сприяючи певній стабілізації галузі. Адже високі ціни на вовну, наявність пасовищних земель, племінної худоби, державної підтримки тощо апріорі не гарантувало успішність і прибутковість. Тож на середину XIX ст. у південноукраїнському регіоні відбулася певна інституціоналізація товарного мериносового вівчарства із формуванням основних осередків його розвитку. Усього тут нараховувалося понад 500 вівчарних мериносових ферм, понад 70 з яких вже уславилися експортом продукції на європейські ринки. За 25 років кількість овець у Херсонській губернії зросла у 7 разів, у Катеринославській – удесятеро, досягнувши на середину XIX ст. 3 млн. голів. [2, с. 28; 9, с. 363-364; 10, с. 44]

Найбільші отари, що налічували від 25 до 100 тис. овець, зосереджувалися здебільшого у материкових повітах Таврійській губернії у величезних маєтках Філіберта, Фальц-Фейнів, Корнісів, Мартена, нащадків Вассалья, Куликовського, князів Воронцова та Кочубея. У Катеринославській губернії успішно розвивалися показові заводи по розведенню мериносових овець у маєтку «Грушівка» барона Штігліца, володіннях кн. Кочубея і кн. Воронцова, барона Франка, Синельникова. На Херсонщині придбали землі і завезли отари мериносів швейцарський купець Піктет, молдавський капітан Ревеліо, місцевий поміщик Г.Шостак. Динамічно збільшувалася кількість господарств із чисельністю у кілька тисяч овець [1, с. 157; 9, с. 359, 366-367].

Протягом першої половини XIX ст. розведення овець поступово трансформувалося із допоміжного виду господарювання у провідну галузь тваринництва. Основні засади підприємницького вівчарства, що сформувалися у досліджуваній період у південно-

українських губерніях, склали підґрунтя та означили вектор розвитку протягом усього пореформеного періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Военно-статистическое обозрение Российской империи : издаваемое по высочайшему повелению при 1-м отделении Департамента Генерального штаба. Санкт-Петербург : Тип. Деп. Ген. штаба, 1848-1858. Т. 11. Ч. 2 : Таврическая губерния / сост. Герсиванов. 1849. 225 с.
2. Гулишамбаров С. Итоги торговли и промышленности в России в царствование Императора Николая I (1825–1855). Санкт-Петербург : Типография В. Киршбаума, 1896. 74 с.
3. Дружинина Е.И. Южная Украина в 1800-1825 гг. Москва : Наука, 1970. 381 с.
4. Остапчук П.С., Емельянов С.А., Рейнштейн Л.Н., Гонгало А.А. Исторические этапы развития овцеводства Крыма. *Таврический вестник аграрной науки*. Симферополь, 2016. № 1(5). С. 132-144.
5. Полное Собрание Законов Российской Империи : Собрание первое : С 1649 по 12 декабря 1825 года. : В 48 т. Санкт-Петербург : Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е.И.В. Канцелярии, 1830. Т. 28 : 1804-1805. 1328 с.
6. Сборник статистических сведений по Таврической губернии / ред. К.А. Вернер. Симферополь : Типография газеты «Крым», 1889. Т. IX : Памятная книжка Таврической губернии. 670 с.
7. Селионова М.И. Из истории Российского овцеводства и его научного сопровождения. Москва : ФГБНУ ВНИИОК, 2017. 238 с.
8. Сидорович Е. Рене Осипович Вассал и Юг Украины URL:<https://www.khersonregion.info/blank-xvvyuk> (дата звернення: 01.07.2020).
9. Скальковский А.А. Опыт статистического описания Новороссийского края : В 2 ч. Одесса: Типография Францова и Нитче. Ч. 2. 1853. 556 с.
10. Чернопятов И.Н. Исторический очерк развития тонкошерстного овцеводства в России и обозрение нынешнего положения его : Речь орд. проф. И.Н. Чернопятова, чит. на акте Петровск. зем-

ледельч. и лесн. акад. 21 ноября 1873 г. Москва : тип. Грачева и К°, 1873. 64 с.

11. Шмидт А. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Херсонская губерния. СПб.: Тип. Калиновского, 1863. Ч. 2. 1022 с.

НАПРЯМ 2. ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Козар К. В.

студентка магістратури II курсу

філософського факультету

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

МІСЦЕ ЖІНКИ У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ РЕЛІГІЙНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

Наявна варіативність хронологічних визначень середньовічної епохи говорить нам про певну умовність та довільність самого поняття «Середні Віки» у дослідницькій літературі. Однак авторитетною, на нашу думку, може виступати точка зору А.Я. Гуревича про те, що такий концепт, як Середньовіччя, можна застосовувати виключно для західноєвропейського культурного ареалу, що значно полегшує можливість визначення хронологічної періодизації з V по XV століття. Цим питанням також займався відомий медієвіст Ж. Ле Гофф [1].

Для наукового дискурсу необхідним є також розгляд сутності визначення епохи, у тому числі і Середніх Віків. Так для Ж. Ле Гоффа, критерієм у визначенні епох виступає повнота повсякденних звичок, вірувань та особливостей поведінки людей та специфіка їх менталітету [2, с. 10]. У контексті середньовіччя це визначається боротьбою двох, майже рівних у своїй силі Бога та Сатани. Принагідно варто зазначити, що ця битва відбувалась не лише навколо людини, але й всередині неї. За слова Ж. Ле Гоффа, Сатана народжується разом із Середніми віками та разом з ними й помирає. Відповідно до цього, аби визначити місце жінки у середньовічній картині світу, важливо зазначити низку характерних особливостей світосприйняття цієї епохи.